

ASPECTE CONCEPTUAL-TIPOLOGICE PRIVIND SISTEMELE ELECTORALE LOCALE

Ion CEBANU, doctorand (ORCID: 0000-0002-0995-5992)

Recenzent: **Ion POSTU**, doctor în drept, conferențiar universitar

CONCEPTUAL-TYOLOGICAL ASPECTS OF LOCAL ELECTORAL SYSTEMS

A democracy cannot be built unless it is based on free elections. Elections are a sine qua non condition of democratic governance. Elections are the central procedure of representation in modern democracies, and our generation has made substantial progress in understanding how voters come to make decisions. The elections were imposed in the constitutional history of the world as activities whose social and political effervescence in society is specific, competitions in which the best ones win. In fact, we make the first finding: the local electoral system is a fundamental area of society, the way it is managed and carried out, it reflects the level of development of democracy. The country's implementing bodies are chosen and this is why it is so important that it is organized and carried out correctly, transparently and democratically. The local electoral system is essentially created for citizens and must represent their interests, which we must recognize, often in practice does not happen very often. The actuality of the theme of this article starts from the premise that an electoral system is closely linked to democracy, because it expresses its values, thus constituting an indicator of the democratic character of a society and, at the same time, it contributes to the strengthening of democracy. Although there are different realities, and the electoral procedures differ from state to state, however, it can be said that, depending on how the mandates for the eligible positions are distributed (won), there are three modalities of electoral system: majority electoral system; proportional electoral system; mixed electoral system.

Keywords: Republic of Moldova, electoral system, local elections, reform. Mixed electoral system

O democrație nu poate fi construită dacă nu are la bază alegeri libere. Alegerile sunt o condiție sine qua non a guvernării democratice. Alegerile reprezintă procedura centrală a reprezentării în democrațiile moderne, iar generația noastră a reușit progrese substanțiale în cunoașterea felului în care votanții ajung să ia deciziile. Alegerile s-au impus în istoria constituțională a lumii ca activități cărora le este specific efervescența socială și politică în societate, competiții la care câștigă cei mai buni. De altfel, facem prima constatare: sistemul electoral local reprezintă un domeniu fundamental al societății, modul cum este gestionat și se desfășoară, reflectă nivelul de dezvoltare al democrației. Sistemul electoral local este prin esență creat pentru cetățeni și trebuie să le reprezinte interesele, ceea ce trebuie să recunoaștem, deseori în practică nu se prea întâmplă. Actualitatea temei prezentului articol pornește de la premiza că un sistem electoral este strâns legat de democrație, căci exprimă valorile acesteia, constituindu-se astfel într-un indicator al caracterului democratic al unei societăți și, totodată, el contribuie la fortificarea democrației.

Keywords: sistem electoral, alegeri locale, reformă, sistem electoral mixt

Introducere. La momentul actual, alegerile locale din Republica Moldova prin faptul că se desfășoară cu aproximativ doi ani înainte de cele parlamentare reprezintă o repetiție generală pentru scrutinul parlamentar. Aceste alegeri permit partidelor politice de a testa piața politică, de a aproba mesajul și problematica, de a-și câștiga simpatizanții cu care se va merge la alegerile parlamentare.

Alegerile locale se caracterizează prin anumite particularități în raport cu alegerile parlamentare. Ele, în primul rând, sunt alegeri în care concurează liderii locali. Acest fapt presupune negocieri intense între partide și liderii raionali și locali. Rolul principal este jucat de relațiile interumane, de atitudinile politice ale liderului regional sau local, de capacitatea de negociere a ambilor actori și de imaginea și reputația partidului.

Problemele ce țin de importanța, esența, structura, trăsăturile și tipurile alegerilor locale au fost abordate în lucrările lui E. Barker, E. Lakeman, J. D. Lambert, F. Hermens, M. Duverger, J. G. Grumm, S. Rokkan, G. Sartori, D. Nohlen, D. Rae, R. Katz. Autorii și-au axat analizele și cercetările pe diverse tipuri de sisteme electorale locale și pe influențele acestora asupra sistemelor de partide. Pioner în cercetarea empirică a reprezentării proporționale poate fi considerat pe bună dreptate J. S. Mill.

Rezultate obținute și discuții. Dintotdeauna, membrii oricărei colectivități sociale au tins sau au năzuit la un statut politic care să le confere condiții prielnice pentru a se autoguverna sau, cel puțin, pentru a participa, prin reprezentare, la procesul de conducere socială. Pentru a-i convinge pe guvernanți să le recunoască o asemenea aspirație — un adevărat drept natural — masele populare au folosit foaia armelor sau forța spiritului și adesea au reușit. În dezvoltarea istorică a fiecărui popor, pot fi identificate, astfel, forme organizatorice — la început rudimentare, apoi din ce în ce mai evolute, prin care membrii colectivității participau, sau erau atrași, într-un fel sau altul, la exercitarea unor atribute de conducere.¹

Autorul Soroceanu I. ne comunică faptul că alegerile sunt o condiție *sine qua non* a guvernării democratice.² Alegerile reprezintă procedura centrală a reprezentării în democrațiile moderne, iar generația noastră a reușit progrese substanțiale în cunoașterea felului în care votanții ajung să ia deciziile.³ Alegerile s-au impus în istoria constituțională a lumii ca activități cărora le este specific efervescența socială și politică în societate, competiții la care câștigă cei mai buni.⁴

Desfășurarea alegerilor, la rândul său, are la bază un anumit sistem electoral, care este alcătuit din ansamblul de legi, reguli, reglementări ce realizează transformarea voturilor în mandate. Influența sistemului electoral asupra stabilității sistemelor

1 Muraru I., Simina Tănăsescu E. Drept constituțional și instituții politice, vol.II, C.H. Beck, București, 2009, p.101

2 Soroceanu I. Dreptul la întrunire — reper fundamental într-un stat de drept și democratic. În: *Legea și viața*, 2018, nr.7, p.40

3 Goodin R. E., Klingemann H.-D. Manual de știință politică, Iași: Polirom, 2005, pag 106

4 Popa V. Drept parlamentar, Chișinău: ULIM, 1999, p. 67

politice nu este foarte evidentă. De fapt, stabilitatea depinde mai mult de anumite reguli de funcționare ale sistemului parlamentar. Important este faptul că sistemele electorale majoritare corespund unor regimuri democratice care se bazează pe confruntare, în timp ce sistemele de reprezentare proporțională corespund mai bine regimurilor democratice care se bazează pe cooperare.

Noțiunea de sistem electoral presupune procedurile utilizate pentru desemnarea de reprezentanți ai poporului în organismele puterii centrale și locale.⁵ Sistemul electoral mai poate fi interpretat și ca modalitate de repartizare a mandatelor disputate în alegeri în funcție de rezultatele alegerilor.

Într-un alt context, vom sublinia faptul că Juc V. este de părerea că sistemul electoral determină, „pe de o parte, condițiile pe care trebuie să le îndeplinească indivizii pentru a fi alegători și, pe de altă parte, condițiile în care indivizii și/sau partidele pot participa la competiția electorală”.⁶

Autoarea din Republica Moldova Perciun V. ne spune că sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee care determină calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat. Indiferent de modul de interpretare a noțiunii de „sistem electoral”, aceasta nu reflectă simple mecanisme, ci aranjamente instituționale mai generale și din acest motiv, componentele lor influențează natura competiției politice. Cu toate acestea, de multe ori, studiul unor surse bibliografice de specialitate relevă că între noțiunile de „drept electoral” și „sistem electoral” nu se face nici o distincție.⁷

Autorul Enache M. înțelege prin sistem electoral totalitatea de relații sociale reale, care apar în procesul organizării și efectuării alegerilor, precum și relațiile reciproce ce se stabilesc între alegători și deputați.⁸ Alți savanți, la definirea sistemului electoral, pun accentul pe normele de drept, care, după părerea lor, sunt un garant și un factor determinant în alegerea persoanelor cu funcție de răspundere în conformitate cu principiile democratice. În acest sens, autoarea Iakimova S. subliniază că „sistemul electoral prezintă un ansamblu de norme juridice, care consolidează principiile în baza cărora se efectuează alegerile, dreptul cetățenilor de a alege și a fi ales, care stabilesc responsabilitatea deputaților și a altor persoane cu funcții electiv pentru activitatea lor în fața alegătorilor, care determină modul de organizare și efectuare

5 Tamaș S. Dicționar politic. Instituțiile democratice și cultura civică, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București: Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1996, p. 21

6 Juc V. Impactul sistemului electoral asupra capacității de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2018, p. 10

7 Perciun V. Influența sistemului electoral asupra formării pluripartidismului în republica moldova și israel: studiu comparat (aspectul istorico — politologic). Chișinău: USM, 2006, p. 12

8 Enache M. Rolul parlamentului în consolidarea democrației subsecvent adoptării Constituției României. În: Dreptul (România), 2011, nr.9, p.21

a alegerilor și reglementează relațiile ce apar în procesul formării organelor puterii de stat, nașterii relațiilor reciproce dintre alegători și deputați“.⁹

O poziție similară ocupă Mișin S., care afirmă că sistemul electoral înseamnă relații sociale reglementate ce țin de alegerile organelor puterii publice și constituie modul de votare. Acest sistem este reglementat atât de dreptul juridic, cât și de acte și norme nejuridice, norme corporative ale asociațiilor obștești care participă la alegeri (statute și alte documente ale partidelor politice), obiceiuri și tradiții, norme ale moralei politice, ale eticii ș.a.m.d.¹⁰

După cum afirmă regretatul profesor Frunțașu P., sistemul electoral nu este altceva decît un ansamblu de reguli stabilite de lege, de principii și criterii cu ajutorul cărora se stabilesc rezultatele scrutinului.¹¹

Tot Platon Frunțașu admitînd coraportul sistem electoral-alegeri și citîndu-l pe cercetătorului englez D.Oliver, spune că există șase sarcini de bază ale alegerilor:

- alegerile sînt un instrument, cu ajutorul căruia se numește și se dizolvă guvernul;
- alegerile trebuie să contribuie la formarea guvernului care să poată lucra eficient. Guvernul, fiind încredințat că măsurile ce le întreprinde vor fi susținute de parlament și că nu va avea vreun fiasco, va începe să acționeze în mod constructiv;
- *în urma alegerilor trebuie să se formeze un guvern pe care poporul să-l considere legal. Aceasta se obține cînd partidul de guvernămînt se bucură de susținerea majorității alegătorilor sau cînd el se bucură de o susținere mai mare decît oricare alt partid;*
- politica guvernului trebuie să fie percepută ca legală chiar și atunci cînd ea nu se bucură de popularitate. În acest caz guvernul este obligat să promoveze o politică nepărtinitoare, în interesul întregii țări. chiar dacă există pericolul că va pierde puterea la viitoarele alegeri;
- alegerile contribuie ca în guvern să fie reprezentate diverse interese și opinii. Sarcina membrilor parlamentului constă în a aduce la cunoștință guvernului opiniile și plîngerile alegătorilor lor și în a explica alegătorilor poziția guvernului.¹²

Sistemul electoral influențează, în funcție de context, sistemul de partide. Prof. Maurice Diuverger a propus o lege și o ipoteză referitoare la relația dintre numărul de partide dintr-o țară și sistemul electoral al acesteia. Legea constă în faptul că „majoritatea simplă, cu un sistem de scrutin unic, favorizează sistemul de două partide“;

9 Якимова С., Кушпит В. Особенности подкупа в связи с выборами или референдумом по уголовному законодательству Украины и Республики Молдова. În: *Legea și viața*, 2015, nr.6, p.50

10 Мишин С. Выбор общечеловеческих ценностей и выбор форм правления. În: *Закон и жизнь*, 2009 г., N 10, с.43

11 Frunțașu P. *Sisteme politice contemporane: Volumul I*. Chișinău: USM, 2001, p. 169

12 Ibidem, p. 170

ipoteza este că „scrutinul majoritar în două tururi sau reprezentarea proporțională favorizează multipartitismul”.¹³ Această clasificare a suferit, mai ales în ultimele două decenii, atât din perspectiva studiilor empirice, cât și metodologic, multe critici, dar cu amendamentele de rigoare, ea rămâne încă de actualitate.

Prof. Ion Guceac spune că sistemul electoral poate fi interpretat și ca modalitate de repartizare a mandatelor disputate în alegeri în funcție de rezultatele alegerilor. De asemenea, modurile de scrutin au funcția de a institui reguli după care voturile sunt transformate în mandate, ele produc efecte sesizabile asupra partidelor, silindu-le să adopte strategii adecvate, eficiente, dar și efecte asupra votului alegătorilor.¹⁴

Sistemul electoral, ca factor de structurare a sistemului politic de guvernare, este deosebit de important.¹⁵ Nu de puține ori se face legătura între democrație și sistemul electoral în funcțiune.

Această abordare este puțin exagerată, fiindcă nu ia în considerație că un număr mare de factori de origine diferită își exercită influența asupra dezvoltării politice. Din acest motiv explicațiile care privesc un singur factor de cauzalitate conduc invariabil la exagerări.

Rezultatele alegerilor permit stabilirea cu ușurință a efectelor pe care sistemele electorale le au asupra formării preferințelor politice. Cele mai multe voturi obținute de un partid politic își au originea în transformarea lor în mandate parlamentare. Dacă transformarea pornește de la baze greșite apar disproporții, fapt ce poate fi pus pe seama sistemului electoral.

Alegerea modalității de distribuire a mandatelor este plină de semnificații politice cu consecințe foarte diferite și nuanțate, mai ales cât privește partidele politice. Pentru explicarea acestora, noțiunea de sistem electoral sau scrutin, termen utilizat pe larg în literatura de specialitate și în vorbirea uzuală, este deosebit de utilă. Prin scrutin, de la cuvântul latin *scrutinium*, se înțelege de fapt procedura prin care alegătorii desemnează reprezentanții lor.¹⁶

Sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee care determină calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat. Indiferent de modul de interpretare a noțiunii de „sistem electoral”, aceasta nu reflectă simple mecanisme, ci aranjamente instituționale mai generale. Drept exemplu elocvent la acest capitol servește următoarea afirmație: sistemele electorale, concepute ca reglementând drepturile electorale ale cetățenilor și procedura după care aceștia își desemnează aleșii în organelle reprezentative, constituie unul dintre jaloanele cardinale ale participării reale a membrilor societății la proiectarea destinului ei”.¹⁷

13 Duverger M. *Les partis politiques*, Paris: A. Colin, 1976, p. 307

14 Voicu Gh. *Pluripartitismul. O teorie a democrației*, București: All, 1998, p. 156

15 Manea I. *America electorală. Sistemul electoral al SUA*, Cluj Napoca: Ed. Dacia, 1996, p. 18.

16 Muraru I., *Drept constituțional și instituții politice*, București: Editura ACTAMI, 1997, p. 319.

17 Vasilescu F. *Bucur, Sisteme electorale contemporane*, București: Editura R. A. Monitorul Oficial, 1996, p. 84

Abordînd în continuare necesitatea și importanța sistemelor electorale, vom spune că instituțiile politice stabilesc regulile jocului de practicare a democrației și deseori se spune ca sistemul electoral este instituția politică care poate fi manipulată cel mai ușor și aceasta deoarece, în transpunerea voturilor exprimate în locuri, în legislatură, alegerea sistemului electoral poate determina efectiv cine este ales și care partid va obține puterea. Chiar și cu exact același număr de voturi pentru partide, un sistem electoral poate duce la un guvern în coaliție în timp ce alt sistem poate permite asumarea controlului majoritar de către un singur partid.

Este necesar să menționăm că pe lângă aceste efecte primare, apar și alte consecințe. O consecință ar fi faptul că influențează tipul de sistem de partide, ce determină, în special, numărul și mărimea relativă a partidelor din Parlament.¹⁸ De asemenea sunt influențate coeziunea internă și disciplina partidelor: unele sisteme electorale pot încuraja fracționarea partidelor, în care două părți ale aceluiași partid sunt în continuă dispută, în timp ce alte sisteme electorale pot încuraja partidele să își rezolve problemele și să vorbească printr-o singură voce.

Sistemele electorale pot influența și modul de organizare a campaniilor și modul în care se comportă elitele politice, stabilind astfel climatul politic al partidelor; pot încuraja, sau întârzia, formarea alianțelor între partide; pot constitui stimulente pentru o largă reprezentare a partidelor sau, dimpotrivă, pentru o reprezentare superficială bazată pe apartenența la o etnie sau pe bază de grade de rudenie.¹⁹ Dacă un sistem electoral nu este considerat „drept” și nu dă opoziției sentimentul că poate câștiga următoarele alegeri, atunci sistemul electoral poate convinge partidul care a pierdut să își desfășoare activitatea în afara sistemului, folosind tactici nedemocratice și chiar violente.

Totuși, în concluzie este important de subliniat faptul că un anumit sistem electoral nu va acționa neapărat la fel în țări diferite. Deși există experiențe comune în diferite regiuni ale lumii, efectele unui anumit tip de sistem electoral depinde în mare parte de contextul în care este aplicat.

Factori precum religia, etnia, ideologia, rasa, regiunea, limba sau clasa socială influențează consecințele sistemului electoral; un alt factor îl reprezintă și forma de guvernare: democrație instaurată, democrație de tranziție sau noua democrație; natura sistemului de partid: instaurat, embrionic sau neformat; numărul de partide „serioase” existente, precum și împărțirea geografică a susținătorilor unui partid, dacă aceștia sunt concentrați într-o anumită zonă sau sunt dispersați în mai multe zone.

Clasificarea sistemelor electorale

La momentul actual, în fiecare țară cu democrație dezvoltată există particularități specifice ale sistemului electoral. Ele apar pe parcursul îndelungatei perioade

18 Lijphart A. Degrees of Proportionality of proportional representation Formulas, Electoral Laws and Their Political Consequences, New York: Agathon Press, 1986, p.113

19 Muraru I. Drept constituțional și instituții politice, București: Editura ACTAMI, 1997, p. 319

de alegere a variantei optime, care, însă, sub influența unor factori (constanți și temporari) poate fi schimbată.

Practica occidentală a elaborat câteva tipuri de sisteme electorale, printre care principalele sînt:

- sistemul majoritar,
- sistemul de reprezentare proporțională,
- sistemul electoral mixt.

Trebuie menționat, totodată, că fiecare dintre ele are particularitățile sale și modificarea sa.²⁰

Sistemul majoritar. Termenul „majoritar“ indică metoda prin care în cadrul unei circumscripții candidatul sau lista de candidați care are cele mai multe voturi, cu sau fără majoritate absolută, este declarat învingător. De obicei, acest mod de sistem electoral este practicat în circumscripții uninominale, adică țara este împărțită în atâtea circumscripții. Acest tip de sistem electoral este cel mai vechi, dar și cel mai utilizat (conform datelor Uniunii Interparlamentare, nu mai puțin de 83 de țări au la baza legislației electorale acest sistem de alegere) și asigură o legătură directă între candidați și persoanele care își dau votul.²¹

În conformitate cu regulile sistemului electoral majoritar, se consideră ales din partea circumscripției electorale acel candidat sau acea listă de candidați, care a obținut majoritatea de voturi stabilită. Acest principiu este eficient acolo unde funcționează sistemul bipartid, iar circumscripțiile electorale sînt egale după numărul de alegători. Însă, cînd se folosește acest principiu, se constată și anumite injustiții, întrucît minoritatea alegătorilor sînt lipsiți de careva reprezentanță. La rîndul său, sistemul majoritar se divizează în două tipuri: cel al majorității relative și cel al majorității absolute.²²

Sistemul electoral majoritar, sau al votului majoritar, cum mai este numit, la rîndul său, are trei subtipuri: sistemul electoral majoritar cu un singur tur de scrutin, sistemul electoral majoritar cu două tururi de scrutin; și sistemul electoral majoritar alternativ. În doctrina dreptului constituțional, mai există și alte clasificări, cum ar fi, raportat la modalitatea de propunere a candidaților, în sistem electoral majoritar uninominal, sistem electoral majoritar plurinominal sau de listă.

Sistemul majorității relative este unul dintre cele mai răspîndite (SUA, Anglia ș.a.). Esența acestui tip de sistem majoritar constă în aceea că se consideră ales acel candidat sau acea listă de candidați care a acumulat mai multe voturi decît fiecare dintre adversarii săi luat aparte, deși această majoritate a fost mai mică decît o jumătate din numărul alegătorilor, în cadrul acestui sistem nu se stabilește, de obicei, un minimum obligatoriu de participare a votanților la alegere: dacă în circumscripție e înaintat numai un candidat, alegerile în genere nu se efectuează, întrucît pentru alegerea lui e destul și un singur vot, și el poate vota singur cu sine. în Anglia și

20 Frunțașu P. Sisteme politice contemporane: Volumul I. Chișinău: USM, 2001, p. 171

21 Racu A. Noțiunea și diversitatea sistemelor electorale. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr.8, p.60

22 Platon M. Administrația Publică. Curs Universitar. Chișinău: Universul, 2007, p. 290

în alte țări anglo-saxone acest sistem se numește „the first past — the post“, adică „cine a venit primul — acela e și ales“. Astfel, de exemplu, întreg teritoriul SUA este împărțit în 435 de circumscripții pentru alegerea deputaților în Congres. În fiecare circumscripție cetățenii aleg un deputat în Camera Reprezentanților, care trebuie să câștige majoritatea simplă de voturi. Voturile acordate de cetățeni candidaților care au pierdut nu se iau în considerație și nu influențează asupra repartizării locurilor în Congres.

O particularitate caracteristică a sistemului majoritar în ce privește majoritatea este condiția bipartinității, adică existența în țară a două partide politice mari, care se schimbă mereu la putere. Când funcționează acest sistem, în parlament există, de obicei, o majoritate puternică, ceea ce asigură stabilitatea guvernului, fiindcă partidul învingător deține toată puterea în mâinile sale, iar cel învins trece în mod autonom în opoziție și critică guvernul.

Sistemul majorității absolute este un sistem care pentru alegere cere majoritatea absolută a voturilor — 50 la sută plus un vot. În legătură cu faptul că nu întotdeauna cineva dintre candidați reușește să câștige mai mult de o jumătate din voturi în primul scrutin, este nevoie de a organiza al doilea scrutin al alegerilor. O asemenea practică există, bunăoară, în Franța, unde la al doilea scrutin sînt admiși candidații care au acumulat în primul scrutin cel puțin 12,5% de voturi de la numărul de alegători incluși în liste. În condițiile pluripartidismului existent în primul scrutin se ocupă un număr neînsemnat de locuri. Lupta principală se desfășoară în scrutinul al doilea. Partidele avînd aproape aceeași orientare intră în coaliție și alcătuiesc un bloc sau formațiune politică de la care înaintează un singur candidat, exclu-zîndu-i, de regulă, pe ceilalți. Acest sistem e practicat de peste 30 de ani în Franța, unde există mai mult de opt partide care pretind realmente voturile alegătorilor. În primul scrutin partidele cu ideologii apropiate se țin aparte, în scrutinul al doilea, însă, ele sînt nevoite să se asocieze și să lupte împotriva adversarului comun.

Una din variantele sistemului majorității absolute constă în efectuarea alegerilor cu vot preferențial, a căror esență constă în următoarele: alegătorul primește un buletin cu lista candidaților, în care el repartizează locurile la latitudinea sa. Dacă nimeni dintre candidați nu câștigă majoritatea absolută a voturilor, atunci voturile acordate candidatului situat pe ultimul loc se acordă celor mai norocoși, iar el este exclus din lista electorală. Operațiunea continuă pînă cînd unul dintre candidați acumulează numărul necesar de voturi.

După cum ne comunică autorul Platon F. alegătorii își formează o închipuire clară despre candidatul lor, despre concepțiile lui politice, comportamentul, caracterul lui etc. în afară de aceasta, alegerile după sistemul majoritar predetermină dominația a cîtorva partide mari, care pot forma guverne stabile, ceea ce contribuie la menținerea stabilității în societate în genere. Totodată, sistemul majoritar nu este lipsit de neajunsuri esențiale care se exprimă, în primul rînd, prin faptul că el nu este exponentul voinței politice a întregii populații. Dacă nu există o preponderență covîrșitoare a partidului învingător, atunci, practic, nu se iau în considerație 49 la

sută din voturile alegătorilor și, astfel, se încalcă principiul universalității dreptului de vot, întrucît voturile acordate candidaților care au suferit înfringere se pierd. Alegătorii care au votat pentru ei sînt lipsiți de posibilitatea de a-și promova reprezentanții lor în organele electiv. În felul acesta, sistemul majoritar nu dă o închipuire transparentă privind repartizarea reală a forțelor politice în țară și, ca urmare, multe partide sînt împinse în afara activității parlamentare. Așadar, se creează condiții pentru schimbarea consensului politic din societate cu dictatul parlamentar față de o bună parte a societății. Cu alte cuvinte, sistemul majoritar nu pune problema în ce măsură corespunde componența politică a organelor puterii alese cu simpatiile politice ale populației. În afară de aceasta, în baza acestui sistem există posibilități reale pentru dominarea în comportamentul deputaților a intereselor de grup și regionale în detrimentul celor naționale.

Sistemele proporționale de scrutin după liste cu ordine prestabilită și cu un singur vot preferențial au ca specific faptul că fiecare partid prezintă o listă cu candidați într-o ordine prestabilită.²³

Principala particularitate a sistemului electoral proporțional constă în aceea că *el e bazat pe principiul proporționalității dintre voturile obținute și mandatele cîștigate, adică fiecare partid politic obține în parlament sau în alt organ reprezentativ un număr de mandate proporțional cu numărul voturilor ce i le-au acordat alegătorii.*

Prin urmare, alegerile efectuate după sistemul proporțional sînt strict de partid. Fiecare partid își înaintează lista sa de candidați la funcțiile electiv și alegătorul votează lista partidului său în întregime. În cazul sistemului proporțional se creează circumscripții mari, de la fiecare dintre care se aleg cîțiva deputați. Cu cît mai mari sînt circumscripțiile, cu atît mai clare devin prioritățile proporționalis-mului. Cel mai eficient este sistemul la nivel național, cînd circumscripțiile electorale nu se desemnează și alegătorii își dau voturile pentru partidele politice, dar, de fapt, pentru programele lor la nivel de țară.

După încheierea campaniei electorale și după stabilirea rezultatelor în alegeri are loc repartizarea mandatelor, aplicîndu-se metoda cotei electorale, adică stabilirea celui mai mic număr de voturi necesare pentru alegerea unui deputat. Cota poate fi stabilită atît pentru fiecare circumscripție aparte, cît și pentru întreaga țară. Aici se aplică variate metode pentru a stabili cota electorală, unele din ele fiind legate de calcule matematice destul de complicate. De obicei, pentru stabilirea cotei numărul total de voturi date de circumscripția respectivă se împarte la numărul locurilor de deputați, iar locurile între partide se repartizează prin împărțirea numărului de voturi primite de ele la cotă.

Cînd se folosește sistemul electoral proporțional, pentru asigurarea reprezentanței echitabile a partidelor se poate aplica, de exemplu, regula celui mai mare rest sau regula celei mai mari medii. Pe fiecare circumscripție la început se stabilește cota electorală. Într-o circumscripție electorală de cinci mandate, unde numărul

23 Guceac I.. Drept electoral, USM, Academia de Drept din Moldova. Chișinău. 2005, p.48

total al voturilor alegătorilor e, să zicem, de 100000, cota va constitui $100000 : 5 = 20000$ de voturi.²⁴

Vorbind mai la caz despre sistemele proporționale, vom spune că există cel puțin două feluri principale de sistem proporțional:

- *Pe bază de liste*. Partidele își prezintă candidații pe liste în circumscripții plurinominale, alegătorii votează pentru o listă sau alta (în unele sisteme pot vota pentru mai multe liste), mandatele sunt distribuite listelor proporțional cu numărul de voturi primite de acestea.
- *Votul unic transferabil (VUT)*. Alegătorii votează candidați individuali, nu liste de partid și trebuie să ierarhizeze candidați. Candidații care au cota minimă necesară sunt aleși automat.²⁵ Restul câștigătorii se decid realizând două tipuri de transfer: primalmente, surplusul de voturi ale candidaților deja aleși sunt transferate candidaților care ocupă locurile umătoare pe respectivele buletine de vot, iar în al doilea rând candidatul cu cele mai puține voturi este eliminat și voturile sale se transferă în același fel. Acești pași se repetă până toate mandatele sunt alocate.

Conform sistemului de corelare a intereselor de partid și libertății preferinței alegătorului, sistemele proporționale pot fi împărțite, condițional, în patru grupe:

- Alegătorul are posibilitatea să voteze cu partidul, iar acesta repartizează singur mandatele de deputat conform listei preelectorale. Firește, problema fiind abordată în așa fel, drepturile personale ale alegătorului sînt lezate.
- Alegătorul are posibilitatea de a alege persoana în limitele listei de partid. Însă el e obligat să voteze numai reprezentanții unui partid; în caz contrar, buletinul electoral este considerat nevalabil.
- Alegătorului i se dă posibilitatea de a vota candidați din partea diferitelor liste de partid. În doctrina juridică această metodă se numește *panașaj*. În prezent panașajul este folosit în Austria, Elveția, Norvegia și în alte țări. Pe de o parte, el denaturează sistemul proporțional și dă posibilitate partidelor să aibă afaceri în culise pe contul, chipurile, „comerțului la negru” cu voturile alegătorilor. Dar, pe de altă parte, această metodă contribuie la consolidarea forțelor politice, la colaborarea lor și la cedări reciproce. Alegătorul are posibilitatea de a întocmi chiar el lista de candidați și de a modifica conținutul ei așa cum dorește. Astfel, drepturile alegătorului de a-și da votul în conformitate cu calitățile personale ale candidatului sînt cu mult lărgite.
- Alegătorul are posibilități și mai mari în vederea alegerii candidaților în condițiile independenței acestuia de dictatul partidelor. Acesta este așa-numitul sistem proporțional al micului vot transmisibil. El se folosește în Irlanda, la alegerile guvernului local în Irlanda de Nord, la alegerile în Senatul australian.

24 Frunțașu P. Sisteme politice contemporane: Volumul I. Chișinău: USM, 2001, p. 173

25 Martin P., Sisteme electorale și modurile de scrutiny. București: R.A. „Monitorul Oficial”, 1999, p.41

Sistemele electorale mixte sunt un hibrid între sistemul majoritar de un singur membru și reprezentarea proporțională. Până în anul 1990, Germania era unica țară care practica acest sistem. Conform acestui sistem, fiecare alegător dispune de două buletine de vot (cu un bulletin desemnează un deputat în Bundestag și cu celălalt vot se pronunță pentru un partid în cadrul unui land).²⁶

În prezent, se manifestă o expansiune a acestor sisteme electorale. Mai mult de 29 de țări întrebuințează acest sistem.²⁷ Acest sistem este definit ca o „combinare de diferite formule electorale pentru alegerea unui singur organ“. Există și o altă definiție, care privește sistemele electorale mixte ca pe o variantă a doua sisteme unite în unul. Aici după cum afirmă autorul Costachi Gh.²⁸, acest sistem este ca o panacee pentru problemele disproporționalității rezultatului în cazul sistemelor majoritare de un singur membru și pentru problemele insuficienței reprezentării circumscricționale în listele de sisteme. Este sistemul ce încorporează reprezentarea circumscricției și totodată produce rezultate proporționale ale alegerilor. Odată cu procesul de democratizare acest sistem a fost adoptat de așa țări ca Italia și Japonia, care căutau să efectueze reforme electorale, și Noua Zeelandă, unde se aplică un sistem inechitabil electoral.

Variantele cele mai cunoscute ale sistemului mixt sunt cele cu distribuție a 50%, respectiv 66,66% (două treimi) din numărul de mandate în regim uninominal și respectiv redistribuirea restului de 50% și 33,33% în regim proporțional. Variante de sistem mixt există în Ungaria și Rusia dintre țările Europei de Est.²⁹

În acest context, o referire estimativă poate fi făcută și la adresa alegerilor locale generale care au avut loc pe data de 20 octombrie 2019, în toate unitățile administrativ-teritoriale de nivelul I — municipii, orașe, comune, sate, și de nivelul II — raioane, municipiile Chișinău și Bălți, cu excepția localităților din stânga Nistrului și a municipiului Bender. Deoarece doar 514 de candidați la funcția de primar au obținut majoritatea simplă a voturilor necesară pentru a fi ales, la 3 noiembrie în 384 de localități, precum și în municipiul Chișinău, va avea loc turul doi de scrutin.

Alegerile locale generale din 20 octombrie 2019, al VII-lea exercițiu electoral de acest tip de la proclamarea independenței Republicii Moldova, au avut loc într-o singură zi pe întreg teritoriul țării, inclusiv în localitățile din UTA Găgăuzia, excepție făcând așezările aflate sub controlul administrației nerecunoscute din Transnistria.

Circumscripțiile electorale coincid cu hotarele unităților administrativ-teritoriale, prin urmare, fiecare unitate de nivelul I — municipii, orașe, comune și sate, sau de nivelul II — raioane, municipiile Chișinău și Bălți, formează o circumscripție

26 Corj M. *Diplomația lui Otto von Bismarck în unificarea Germaniei & Dreptul tratatelor*: Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2005, p. 21

27 Muraru I., Simina Tănăsescu E., *Drept constituțional și instituții politice*, vol.II, C.H. Beck, București, 2009, p.101

28 Costachi Gh. *Importanța alegerilor democratice pentru statul de drept*. În: *Legea și viața*, 2006, nr.2, p.4

29 Ionescu C. *Tratat de drept constituțional contemporan*. București: ALL Beck, 2003, p.322

electorală. În fiecare unitate administrativ-teritorială cetățenii vor alege un anumit număr de consilieri, stabilit prin lege. În total, la 20 octombrie 2019, vor fi aleși pentru un mandat de patru ani 898 primari, 10 472 consilieri locali și 1 108 consilieri raionali și municipali.

Scrutinul s-a desfășoară (are loc și turul doi în unele localități) în baza votului universal, egal, direct, secret și liber exprimat conform prevederilor constituționale. La alegeri pot participa toți cetățenii Republicii Moldova care au împlinit vârsta de 18 ani, inclusiv în ziua alegerilor, cu excepția militarilor care își îndeplinesc serviciul militar în termen. Dreptul la vot se exercită doar în secțiile de votare din raza domiciliului sau a reședinței alegătorului. Dacă alegătorul are și domiciliu, și reședință valabilă, atunci el votează în localitatea în care își are reședința.

Din cele relatate concludem că nu există sistem electoral perfect care ar soluționa toate problemele. Statele în permanență caută să amelioreze sistemele lor electorale și chiar să le modifice preluând idei ce par a fi mai favorabile pentru țara în cauză. În ciuda faptului că există o varietate de sisteme electorale și importanța lor pentru dezvoltarea valorilor democratice în societate este enormă, multe dintre regimurile electorale rămân a fi radicale și nu suportă modificări. Schimbarea sistemelor electorale poate avea trei consecințe principale: sistemele electorale sunt produsul sistemelor politice, precum și invers, pozițiile partidelor politice față de tipul de sistem electoral depind de interesele lor electorale, alegerea tipului de sistem electoral este în general o înțelegere între principalele forțe politice, schimbările tipului de sistem electoral au loc mai mereu în timpul crizelor politice, care antrenează bulversări, în care tipul de sistem electoral nu reprezintă decât un aspect.

Concluzii generale:

1. Alegerile sunt un indicator semnificativ de trecere la statul democratic care ulterior asigură dezvoltarea democrației. Ele nu numai creează cadrul instituțional al statului, ci au o semnificație mai largă: reprezintă principala formă de participare politică a cetățenilor la conducerea țării, rămân a fi criteriul de bază al democrației politice;

2. Reieșind din cele prezentate, se impune constatarea că importanța crucială a organizării legitime a alegerilor în consolidarea și dezvoltarea regimurilor democratice. Sistemele electorale reprezintă, în fond, una din multiplele fațete ale democrației și un indicator al devenirii proceselor democratice.

3. La momentul actual, influența sistemului electoral asupra sistemului de partide și asupra stabilității sistemelor politice, după cum arată cercetătorii citați în prezenta teză, nu este foarte evidentă. Aici devine clar că un anumit sistem electoral nu acționează neapărat la fel în sistemele politice respective.

4. Totuși, reiterăm la final, și desigur în limitele realității contemporane, că sistemul electoral prezintă un ansamblu de norme juridice, care consolidează principiile în baza cărora se efectuează alegerile, dreptul cetățenilor de a alege și a fi ales, care

stabilesc responsabilitatea deputaților și a altor persoane cu funcții electiv pentru activitatea lor în fața alegătorilor, care determină modul de organizare și efectuare a alegerilor și reglementează relațiile ce apar în procesul formării organelor puterii de stat, nașterii relațiilor reciproce dintre alegători și deputați.

5. Aprofundat vorbind, sintetizăm gândul general că sistemul electoral, ca factor de structurare a sistemului politic de guvernare, este deosebit de important. Nu de puține ori se face legătura între democrație și sistemul electoral în funcțiune. Această abordare este puțin exagerată, fiindcă nu ia în considerație că un număr mare de factori de origine diferită își exercită influența asupra dezvoltării politice. Din acest motiv explicațiile care privesc un singur factor de cauzalitate conduc invariabil la exagerări.

6. Tot aici, făurim afirmația că o dominantă incontestabilă a evoluției sistemelor electorale o constituie încercarea de a raționaliza sistemele electorale, pornind de la cerințele existente în societate și experiența acumulată. De altfel, aceasta și este explicația apariției și dezvoltării sistemelor electorale mixte, considerate ca fiind întemeiate pe „...un dozaj variabil de reprezentare proporțională și scrutiny majoritar și pe diverse ingeniozități, asigurând, mai mult sau mai puțin, omogeneitatea amestecului“. Iată de ce, sistemele electorale mixte, de curând, au devenit o categorie aparte.